

(246–253) даје преглед спољне политике Румуније. Николај Морозов (254–268) фокусиран је на политичку еволуцију Румуније након 1989. године, при чему комбинује анализу партијског и политичког система посткомунистичке Румуније. Са друге стране, проблеме и преломне тачке у мађарско-румунским односима након пада Чаушескуовог режима испитује Александар Стикалин (269–305). Андреј Едемски је свој рад (306–317) посветио истраживању ставова Милована Ђиласа, југословенског дисидента и критичара комунистичког система током Хладног рата, док Надежда Пилко (318–330) анализира трансформацију кроз коју је прошла Словенија током осамдесетих година, стављајући фокус на културу и политичке елите. Политику Хрватске током деведесетих година обрадио је Александар Пивоваренко (331–351) а руско-црногорским односима у периоду 1997–1999. бави се рад Јакова Смирнова (352–359). Ана Александрова (360–373) изучава политички и економски аспект интеграционе улоге Грчке на Балкану док Илгар Мамедов (374–380) посредством прегледа турске спољне политике на Балкану

крајем 20. и почетком 21. века, сагледава рат у Југославији и косовску кризу.

Кроз целу монографију провлачи се питање да ли су трансформације у бившим социјалистичким земљама Европе завршене за ових тридесет година. Премда су аутори успешно на тај изазов одговорили, истичући да се тај процес није у потпуности нити равномерно завршио, ова књига није успела да се суочи са својим примарним задатком. Услед недостатка специјалиста за поједине балканске државе, други део монографије није у потпуности и довољно прецизно обрађен као први. Питање земаља бивше Југославије које су такође прошле кроз период трансформације није довољно обрађено, нити је посматрано на истом нивоу на коме су посматране револуције у Чешкој, Пољској, Мађарској или пак Румунији. Тако су остала отворена питања за неко даље истраживање и допуњавање. У целини, монографија доприноси ширем сагледавању и бољем разумевању одлика трансформационих револуција у региону, на примерима појединачних процеса у периоду 1989–2019. године.

Јована ПЕРИШИЋ

Горан Латинковић, *Студентска бригада Војске Републике Српске (1994–1995)*. Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, 2021, 174.

Др Горан Латинковић (Сарајево, 1977), ванредни је професор на Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци. Књига *Студентска бригада*

Војске Републике Српске (1994–1995) његова је четврта научна монографија и прва која се бави темом из Одбрамбено-отаџбинског рата.¹ На приједлог и

1 Одбрамбено-отаџбински рат (ООР) представља званичан назив у Републици Српској за грађански рат, вођен на националној и вјерској основи, на простору некадашње СР Босне и Херцеговине од 1. марта 1992. до 14. децембра 1995. године.

залагањем Горана Латиновића, у наставни програм Студијског програма историје Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, од академске 2019/20. године, укључена је и Историја Републике Српске као предмет на првом и другом циклусу студија, на коме је он одговорни наставник.

Објављена монографија писана је, највећим дијелом, на основу сачуване архиве Студентске бригаде. У оквиру те архиве, од нарочитог значаја за истраживање били су *Ратни дневник Студентске бригаде од 4. новембра 1994. до 7. јануара 1995.* и *Књига постављења по ратној формацији Студентске бригаде од 3. новембра 1994. до 15. јануара 1995.* Коришћени су и документација Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, штампа, мемоари и одговарајућа литература. Након „Предговора“ и „Увода“, у књизи слиједе четири основна поглавља и „Закључак“. Књига садржи и седам табела, топографску карту подручја на којем је ратовала Бригада, фотографије девет погинулих бораца Бригаде, резиме на руском и енглеском језику, попис извора и литературе, изводе из рецензија, азбучник личних имена, азбучник географских појмова и биљешку о аутору.

Поглавље „Формирање Студентске бригаде Војске Републике Српске 4. новембра 1994“ (17–24) говори о првим корацима који су довели до оснивања Бригаде, у врло тешким војним и политичким околностима по Републику Српску. Било је то вријеме муслиманских и хрватских офанзива на западне српске територије, након којих су успједила и дејства НАТО савеза по српским положајима. Предсједник Републике Српске др Радован Караџић

је 30. октобра 1994. прогласио ратно стање у зони одговорности Другог крајишког корпуса ВРС, чиме је уведен и највиши степен борбене готовости на цијелој територији Републике Српске. У складу са том одлуком, генерал-потпуковник Момир Талић, командант Првог крајишког корпуса ВРС, издао је 3. новембра 1994. наредбу за формирање „Студентске лаке пјешадијске бригаде“, а за команданта јединице одредио је пуковника Борислава Којића. Бригада је формирана на основу „усменог наређења команданта Главног штаба Војске Републике Српске“ а „у циљу сламања усташко-муслиманске офанзиве и стабилизације одбране на купрешком ратишту“. Језгро Бригаде су чинили 21 официр и подофицир, активни и резервни.

У поглављу „Студентска бригада од формирања 4. новембра до упућивања на бихаћко ратиште 19. новембра 1994“ (25–66), описује се ток попуњавања Бригаде и њене деветодневне обуке у Наставно-допунском центру на Мањачи. Бригада је на дан оснивања имала 779 припадника. Аутор долази до закључка да је од самог почетка један од горућих проблема било питање руковођења и командовања. Команда је била принуђена да за команданте батаљона и осталих јединица одреди припаднике наставно-научне заједнице Универзитета у Бањој Луци, који су били без ратног искуства. Такође, велика већина војних обвезника није имала готово никаквог ратног искуства. Структура Бригаде је изгледала овако: команда, вод везе, позадинска чета, вод војне полиције, 1. батаљон, 2. батаљон, 3. батаљон, 4. батаљон, два артиљеријско-ракетни вод противваздушне одбране, пионирски вод (инжењеријски вод), противоклопни вод, вод

минобацача 120 mm и извиђачки вод. Бројно стање Бригаде 15. новембра 1994. износило је 2.059, што је за дату формацију лаке пјешадијске бригаде значило попуњеност од 119%. Од укупно 104 официра, подофицира и војна обвезника у команди Бригаде и на командним дужностима, било је свега 12 професионалних и 38 резервних официра. Током обуке били су присутни проблеми у виду самоудававања војних обвезника, неодговарајућег смјештаја, недостатка униформи, обуће, муниције, лоше исхране итд. Највећи дио Бригаде био је наоружан полуаутоматским пушкама, што је одступало од следећег пјешадијског наоружања. Истраживање је показало да је већи дио примљеног и задуженог наоружања био некомплетан, а да су припадници Бригаде испољавали незадовољство нарочито због мале количине муниције. На крају обуке, стање борбене готовости, руковођења и командовања оцијењено је веома лошим. Морал је оцијењен добрим, уз примједбу да га ипак слабе распрострањени коментари друштвене средине и штампе из СР Југославије, који су осуђивали мобилизацију студената. Бригада је ипак, насупрот првобитној замисли, упућена на бихаћко ратиште, како би учествовала у текућој противофанзиви ВРС против муслиманских снага.

Детаљан преглед ратних дејстава Бригаде налази се у поглављу „Студентска бригада на бихаћком ратишту од 19. новембра 1994. до 13. јануара 1995“ (67–110). Захваљујући сачуваном ратном дневнику, могуће је стећи увид у ратну ситуацију Бригаде готово из дана у дан. Бригада је била размјештена у рејон село Рипач – село Рачић, а њена главнина је одмах по доласку уведена у борбу. Након успјешно изведе-

них офанзивних дејстава, линија разграничења се стабилизовала на потезу: Приточки Грабеж (тг 394) – село Кула – село Баре – ријека Уна – село Соколац – Дебељача (кота 420). Задатак Бригаде је био да везује за себе што веће снаге непријатеља и да ствара услове здруженим српским снагама за наставак контраофанзиве према Бихаћу. Аутор показује да је на стање морала неповољно утицала лоша попуна наоружањем и муницијом, што није било ријешено све до краја борбеног ангажмана Бригаде. Позадинско обезбјеђење је дјеловало у тешким условима, уз сталан недостатак горива, резервних гума, акумулатора, ланаца за гуме, резервних дијелова и сл. На учестале захтјеве бораца за пуштањем кући ради одмора и одржавања хигијене, Бригада је могла потврдно да одговори тек крајем децембра 1994. и почетком јануара 1995. године. Недостајала је опрема за ратовање у зимским условима. Захтјеви из команди батаљона за топлим одјећом и обућом, шаторским крилима, ћебади и сл. били су „вапајни“. Упркос томе што већина бораца која је посјела прве линије никада раније није била у рату, показана је енергичност и одважност у борби против далеко искуснијег непријатеља. Врло одважно су напредовали и неки који су „имали само ’паповку’ и свега 20 метака“. Бригада је била на бихаћком ратишту до 13. јануара 1995. године, а 3. студентски батаљон је био ангажован седам дана и на крупском ратишту. У једном од тешких дана за Бригаду, 30. новембра 1994, у зони њене одговорности се појавио и генерал-пуковник Ратко Младић, који је том приликом био рањен гелером минобацачке mine у врат. Под притиском дејстава НАТО савеза, хрватске офанзиве према Гламочу и Грахову

и дипломатске акције Запада (долазак Џимија Картера на Пале), Војска Републике Српске је била приморана да обустави нападна дејства на Бихаћ. Споразум о прекиду ватре је постигнут 23. децембра 1994. и др Радован Караџић је истог дана наредио да се приступи планској демобилизацији студената, универзитетских професора и њихових сарадника. На тај начин није било извршено наређење о упућивању Бригаде према Гламочу. Главни штаб ВРС је одлуку о демобилизацији потврдио 30. децембра 1994, а дан касније је потписан споразум о потпуном прекиду непријатељстава.

Посљедње поглавље под насловом „Студентска бригада током и након демобилизације“ (111–126), закључује се 25. јуном 1995. када када је Студентска бригада престала да постоји. Од укупно 2.104 припадника, Бригада је имала девет погинулих, двојицу заробљених и 53 рањена (од чега 11 случајева саморањавања). Условне за наставак студија испуњавала су 1.592 студента. Пуковник Борислав Којић је истицао да је Бригада извршила свој борбени задатак упркос свим њеним недостацима и потешкоћама. Једна од њих била је и околност да је од цијелокупног састава Бригаде било само 17% пјешадинаца, као и то да око 20% студената није било заинтересовано за борбу. Процијењено је да је, након демобилизације, између 20% и 30% студената отишло на студије у СР Југославију. Ратно стање у Републици Српској је проглашено 28. јула 1995, а одлука о општој мобилизацији 5. августа исте године. Тако су студенти из Републике

Српске још једном били мобилисани, али овога пута су упућивани у своје матичне јединице. Два погинула борца Студентске бригаде посмртно су одликована Орденом Милоша Обилића, а седморица Медаљом заслуга за народ.

Аутор је закључио да је Студентска бригада, као јединствена појава у историји Републике Српске, извршила свој историјски задатак у суровим ратним околностима. Монографија о овој ратној јединици ВРС треба да послужи као узор и подстицај другим истраживачима за бављење темама из Одбрамбено-отаџбинског рата. Бања Лука и Република Српска данас немају ниједан институт који би се бавио темама из савремене националне историје. Институт за историју у Бањој Луци (1979–2010) престао је да постоји усљед непојмљивог одсуства свијести у стручним круговима, у највећем граду Републике Српске, о значају те врсте институција за правилан однос према сопственим историјским основама, као и за јачање младе Републике Српске. Озбиљна и национално одговорна историографија данас у Републици Српској готово да нема перспективу, што је посљедица хроничне небриге, нерада и лоше кадровске политике. Част оним изузецима чији рад представља „глас вапијућег у пустињи“. Проф. др Горан Латиновић, без икакве сумње, и овим радом показује да спада у ред не тако великог броја интелектуалаца дораслих искушењима пред којима се налази Република Српска и данас, као и ратне 1994. године када је основана Студентска бригада.

Никола ОЖЕГОВИЋ